

Altyapı Sporcularının Antrenör Algılarına Metaforik Bir Bakış: Temel Psikolojik İhtiyaçlar Perspektifi

“A Metaphorical Perspective on Youth Athletes' Perceptions of Coaches: A Basic Psychological Needs Approach”

Hasan Buğra EKİNCİ¹ & Umut DOĞRU²

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tarihçe

Yayın Geliş Tarihi: 25 Şubat 2025
Kabul Tarihi: 28 Mart 2025
Online Yayın Tarihi: 30 Nisan 2025

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/anatoliar.80>

Yazarlarla İletişim

1- (Sorumlu Yazar) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Anabilim Dalı, Erzincan, TÜRKİYE

e-mail: hasan.ekinci@erzincan.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-3883-2983>

2- Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Erzincan, TÜRKİYE
e-mail: dogruumut2002@gmail.com

Yazar Katkıları

Tüm yazarlar çalışmanın konseptine ve tasarımına katkıda bulundu.

Finansman

Bu çalışma herhangi bir kurum/kuruluştan maddi destek almadı.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan ediyorlar.

Şeffaflık

Yazarlar, çalışmada hiçbir hayati özelliğin ihmal edilmediğini, dürüst, doğru ve şeffaf bir anlatım ile raporlaştırdığını ve herhangi bir tutarsızlık olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik

Bu çalışmada bilimsel etik kriterlerine uyulmuştur.

Referans Gösterimi

Ekinci, H.B., Doğru, U. (2025). Altyapı Sporcularının Antrenör Algılarına Metaforik Bir Bakış: Temel Psikolojik İhtiyaçlar Perspektifi, Anatolia Sport Research, 6(1):30-39.

Copyright © 2025 by Anatolia Sport Research

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, altyapı sporcularının antrenörlere yönelik metaforik algılarını incelemeyi ve bu algıları Öz Belirleme Teorisi (ÖBT) çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Materyal ve Metod: Bu çalışmada nitel bir araştırma tasarımı kullanılmıştır. Araştırmaya, 10–13 yaş aralığında toplam 78 altyapı sporcusu katılmıştır. Sporcuların antrenörlerine yönelik algılarını ortaya koymak amacıyla “Antrenör gibidir, çünkü” ifadesini tamamlamaları istenmiş ve bu doğrultuda açık uçlu veri toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, gömülü kuram yaklaşımı kapsamında üçlü kodlama süreci izlenerek analiz edilmiştir. Kodlama sürecinde verilerden türetilen kavram ve temalar, Öz Belirleme Kuramı’nın temel psikolojik ihtiyaçları (ilişkililik, özerklik ve yeterlik) bağlamında yorumlanmıştır.

Bulgular: Metaforik ifadeler altı ana kategoride toplanmıştır: Destek ve Şefkat, Eğlence ve Pozitif Atmosfer, Fiziksel Özellikler ve Güç, Liderlik ve Yönetim, Sportif Figür, Çalışkanlık ve Özveri. Katılımcıların toplamda 41 farklı metafor ürettikleri görülmüştür. Frekansları en yüksek kategoriler Destek ve Şefkat ile Eğlence ve Pozitif Atmosfer kategorileri olmuştur. Bu kategorilerde öne çıkan metaforlar ise melek (f=10), eğlence (f=9) şeklindedir.

Sonuç: Araştırma, altyapı sporcularının antrenörlerini algılama biçimlerinin onların temel psikolojik ihtiyaçlarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Sporcuların antrenörlerini bağlılık ihtiyaçlarını karşılayan bir rehber, özerkliklerini destekleyen bir lider ve yeterliklerini artırıcı bir güç kaynağı olarak algıladıklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Altyapı sporcuları, Antrenör, Metafor, Öz Belirleme Teorisi (ÖBT).

ABSTRACT

Aim: This study aims to examine the metaphorical perceptions of youth athletes toward their coaches and evaluate these perceptions within the framework of Self-Determination Theory (SDT).

Material and Method: In this study, a qualitative research design was employed. A total of 78 youth athletes aged between 10 and 13 participated in the research. To explore athletes' perceptions of their coaches, participants were asked to complete the open-ended prompt: "A coach is like because". The data gathered through this approach were analyzed following the three-stage coding process of the grounded theory method. The concepts and themes derived from the data during coding were interpreted within the context of the basic psychological needs (relatedness, autonomy, and competence) outlined in Self-Determination Theory.

Results: The metaphorical expressions were categorized into six main themes: Support and Compassion, Enjoyment and Positive Atmosphere, Physical Characteristics and Strength, Leadership and Management, Athletic Figure, and Diligence and Dedication. In total, the participants generated 41 different metaphors. The most frequently occurring categories were Support and Compassion, and Enjoyment and Positive Atmosphere. The most prominent metaphors in these categories were angel (f=10) and fun (f=9).

Conclusions: The study highlights how youth athletes' perceptions of their coaches influence their basic psychological needs. The findings indicate that athletes perceive their coaches as guides who fulfill their need for relatedness, leaders who support their autonomy, and sources of strength that enhance their competence.

Keywords: Coach, Metaphor, Self-Determination Theory (SDT), Youth Athletes.

GİRİŞ

Eğitim, her kademesiyle toplumun temel taşlarından biridir; ancak çocukluk döneminde verilen eğitim, özellikle kritiktir. Jean Piaget, çocukların düşünme, akıl yürütme ve kavramlaştırma süreçlerine dair kapsamlı çalışmalar yapmış ve "şema" kavramını ortaya atmıştır. Piaget'e göre, şemalar, bireylerin nesneler veya soyut kavramlar hakkında kullandıkları içsel yapılarıdır. Bu yapılar bebeklikten ergenliğe kadar olan dönemde yaşantılar ve gözlemler yoluyla şekillenen kalıp yargılar, inançlar ve düşüncelerdir. Şemalar, sadece davranışsal eylemleri değil, aynı zamanda düşünce tarzlarını, olayları yorumlama biçimlerini, hayata bakış açılarını ve inanç sistemlerini de kapsar. Bu nedenle, şemalar hem davranışsal hem de düşünsel boyutlarda soyut unsurları içerir. Erken yaşam evrelerinde, bebeklik ve çocukluk dönemlerinde gözlem ve deneyimlerle edinilen bu öğrenmeler, bireyin sosyal ilişkiler konusunda temel bilişsel şablonlarını oluşturur. İlk sosyal bağların kurulduğu bu dönemlerde, bireyler sosyal ilişkileri çevrelerinden öğrenir ve bu öğrenmeler, ileride sosyal ilişkilerini şekillendiren bilişsel kalıpların temellerini atar. Bu süreç, bireyin mevcut şemaları doğrultusunda sosyal ilişkilerini yönetme eğilimini pekiştirir (Arı, 2021). Bu süreçte özellikle spor ve antrenör gibi kavramlar, çocukların ilk deneyimleri aracılığıyla kazanılır ve bu erken dönemde oluşturulan şemalar, bireyin hayatı boyunca antrenörlere dair algısını belirler. Metaforlar, bu bilişsel yapıların oluşumunda kritik bir rol oynar. Metaforlar, dil ve düşünce dinamiklerimizi şekillendiren ve zenginleştiren temel bilişsel araçlar olarak çeşitli disiplinlerde kavramların algılanış biçimlerini analiz etmek amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin, yapay zekâ (Eriçok, Karataş ve Yüce, 2024), antrenörlük (Erul ve Günay, 2020), fair play (Koç ve Ekinci, 2023), olimpizm (Makaracı, Ceylan Acar ve Bayrakdar, 2024), farklı kuşaklarda spor (Ekinci ve ark., 2022), sosyal medya (Özet, Aybaşı ve Duran, 2024), boş zaman (Tel ve Kanatlı, 2018), çevre eğitimi (Kartal ve Kartal, 2024) ve depresyon (Fidan ve Yaşar, 2024) gibi kavramların bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl anlamlandırıldığına ilişkin yapılan çalışmalar, metaforik analizler aracılığıyla dilsel ve bilişsel süreçlerin karmaşık yapısını ortaya koymuştur. Bu bağlamda metaforlar, bir nesne veya olgunun niteliklerinin başka bir alana aktarılması sürecini temsil ederek (Lakoff ve Johnson, 1980), bireyin kavramsal haritasının oluşumunda ve bilgiyi yapılandırma biçimlerinde kritik bir rol üstlenir. Söz konusu dilbilimsel mekanizmalar, yalnızca iletişimsel bir araç olmanın ötesinde, düşüncenin kategorize edilmesi ve soyut kavramların somutlaştırılması sürecinde epistemolojik bir işlev görür (Cebeci, 2013). Dolayısıyla metaforik çerçeveler, akademik araştırmalarda kavramsal algının ontolojik temellerini çözümlemek için metodolojik bir yaklaşım sunmaktadır. Bu metaforlar ve şemaların çocukluk döneminde nasıl oluştuğunu anladıktan sonra, bu yapıların yetişkinlikte nasıl içsel motivasyon ve psikolojik refahı etkileyebileceğini daha iyi kavrayabiliriz. Bu noktada, Deci ve Ryan'ın Öz Belirleme Teorisi (ÖBT) devreye girer; teori, özerklik, yeterlik ve ilişkilenebilirlik gibi temel psikolojik ihtiyaçların, bireylerin motivasyonunu ve genel refahını nasıl desteklediğini açıklamaktadır (Ryan ve Deci, 2017). Teorinin temelinde, bireyleri doğal ve içsel düzenlemelerle birlikte sosyal çevrenin şekillendirdiği düşüncesi yer almaktadır (Deci vd., 1994). ÖBT, bireyler, bireyler arası ilişkiler ve toplum yararı sağlayan bağlanma, samimiyet, kendini gerçekleştirme ve karşılıklı bağımlılığın motivasyon üzerindeki etkisini analiz etmektedir (La Guardia ve Patrick, 2008; Vansteenkiste vd., 2010).

ÖBT, sporcunun ruh sağlığını olumlu yönde etkileyecek şekilde nasıl optimize edilebileceğini anlamak için tercih edilen bir teoridir. Bu teori çerçevesinde sporcuların, bu temel ihtiyaçlarını karşılamalarının, motivasyonlarını artırarak performanslarını ve genel yaşam kalitelerini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Buna göre pozitif ruh sağlığı, insanların üç temel psikolojik ihtiyacının (yani özerklik, yeterlik ve ilişki) tatminiyle uyarılan içsel motivasyonla sağlanabilir. Özerklik, yeterlik ve ilişkisellik insan potansiyellerinin en iyi şekilde ifade edilmesinin öncülleri olarak varsayılır (Deci ve Ryan, 2000). Özellikle, üç temel psikolojik ihtiyacın tatmin edilme veya engellenme derecesi, sürekli düşen motivasyonun ne ölçüde kontrol edildiğini veya ne ölçüde kendi kendine belirlendiğini etkiler ve bu da ruh sağlığının refahını sağlar (Deci ve Ryan, 2000). Deci ve Ryan (2000), temel psikolojik

ihtiyaçları özerklik, yeterlilik ve ilişkisellik olarak kavramsallaştırmış; bu ihtiyaçların bireylerin optimal işleyişi, psikolojik bütünlüğü ve sürdürülebilir gelişimi için evrensel gereklilikler olduğunu ortaya koymuştur.

Bu süreçte ÖBT, sporcuların antrenörlere yönelik algılarını anlamada önemli bir çerçeve sunar. Bu teori, antrenörlerin sporcular üzerindeki etkisini analiz ederken, antrenörlerin bu temel ihtiyaçları nasıl karşıladığını ve sporcuların bu etkileşimlerden nasıl anlam çıkardığını belirlememize yardımcı olur. Bu kavramsal çerçeve, spor eğitimi ve antrenörlük pratiğinde, bireysel gelişimi destekleyici bir rol oynar. Bu bilgiler ışığında bu araştırmanın amacı, altyapı sporcularının antrenörlere yönelik metaforik algılarını incelemeyi ve bu algıları öz belirleme teorisi çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın temel amacı, sporcuların antrenörleriyle olan ilişkilerini özerklik, yeterlilik ve ilişkisellik boyutlarında değerlendirmek ve bu algıların Öz Belirleme Teorisi ile olan ilişkisini ortaya koymaktır. Bu nedenle, temellendirilmiş kuram ya da gömülü kuram olarak bilinen yaklaşım benimsenmiştir (Charmaz, 2015; Glaser ve Strauss, 1967). Gömülü kuram, araştırmacının verileri analiz etmek ve anlamak için mevcut kuramsal çerçeveleri kullanmasına dayanan nitel bir yaklaşımdır (Glaser ve Strauss, 1967). Bu yaklaşım, verilerden yola çıkarak yeni bir teorik model geliştirme fırsatı sunmaktadır. Gömülü kuram, araştırmacının önceden tanımlanmış bir teoriyi test etmek veya doğrulamak yerine, verilerden yola çıkarak kuramsal çerçeveleri oluşturmasını hedefler. Bu yaklaşım, nitel verilerin analiz sürecinde esneklik sağlar ve araştırmacılara teorik çerçeveleri değiştirebilmeleri ve verilere dayalı keşifler yapabilmeleri için fırsat sunar (Glaser ve Strauss, 1967).

Araştırma Grubu

Bu çalışmada teorik örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Corbin ve Strauss, 2015). Araştırmaya, 2024 yılında Erzincan'da altyapı statüsünde (voleybol, basketbol ve jimnastik) branşlarında çalışmalarına devam eden 10-13 yaş aralığındaki sporcular dahil edilmiştir. Bu sporcuların 50'si kadın, 28'i erkek sporcudan oluşmaktadır. Örneklem grubu belirlenirken ölçüt örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Ölçüt araştırmacı tarafından oluşturulur ya da daha önceden hazırlanmış ölçütler listesi kullanılabilir (Marshall ve Rossman, 2014). Örneklem seçiminde, sporcuların 10-13 yaş aralığında olmaları, aktif olarak bir spor branşıyla ilgilenmeleri ve düzenli olarak bir antrenörle çalışmaları temel kriterler olarak belirlenmiştir. Bu yaş grubu, genel olarak ilk branşlaşma yaşı olması ve sporcuların antrenörleriyle olan ilişkilerini şekillendiren erken dönem deneyimleri açısından tercih edilmiştir. Araştırmaya farklı spor branşlarından (voleybol, basketbol ve jimnastik) sporcuların dahil edilmesi, antrenör algılarının branşa özgü farklılıklarını gözlemlemek amacıyla tercih edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Verileri

Değişken	Grup	f	%
Cinsiyet	Kadın	50	64.1
	Erkek	28	35.9
Yaş	10	16	20.51
	11	24	30.77
	12	29	37.18
	13	9	11.54
Branş	Voleybol	37	47.44
	Basketbol	19	24.36
	Jimnastik	22	28.21
Toplam		78	100

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, altyapı sporcularının öz deneyimlerinden yola çıkarak antrenör kavramına yönelik algılarını belirlemek amacıyla Metafor Formu kullanılmıştır. Metafor Formu, bir giriş metni ile birlikte gönüllülük esasına dayalı olarak sporculara fiziksel ortamda dağıtılmıştır. Formun ilk bölümünde katılımcılardan cinsiyet, yaş, spor branşı gibi demografik bilgilerini belirtmeleri istenmiştir. İkinci bölümde ise sporcular, antrenör kavramına ilişkin bakış açılarını ortaya koymak amacıyla "Antrenör gibidir, çünkü" şeklindeki açık uçlu ifadeleri tamamlamışlardır. İlk görüşmelerden elde edilen bulgular, sonraki görüşmelerin yönlendirilmesini sağlamış ve teorik doygunluk sağlanana kadar veri toplamaya devam edilmiştir. Veriler toplandıktan sonra, katılımcıların yanıtları bir Word dosyasında düzenlenmiş ve istatistiksel analiz için yapılandırılmış bir veri kümesine dönüştürülmüştür.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler üçlü kodlama süreci izlenerek analiz edilmiştir (Corbin ve Strauss, 2015). Üçlü kodlama gömülü kurama yönelik kodlama sürecini içermektedir. Bu süreç, veri analizi için kullanılan bir yaklaşımdır ve açık kodlama, eksensel kodlama ve seçici kodlama aşamalarından oluşur (Corbin ve Strauss, 1990).

Açık Kodlama Aşaması: Sporcular tarafından oluşturulan metaforlar ortak özelliklerine sınıflandırılmış ve ilk kodlar oluşturulmuştur.

Eksenel Kodlama Aşaması: Bu kodlar arasındaki ilişkiler incelenerek özerklik, yeterlilik ve ilişkisellik bağlamında kategoriler oluşturulmuştur. Metaforlar, mantıksal bir bütünlük oluşturacak şekilde kategoriler altında toplanmıştır.

Seçici Kodlama Aşaması: Bütünsel bir model oluşturmak için ana tema belirlenmiş ve sporcu-antrenör algılarını Öz Belirleme Teorisi ile ilişkili bir çerçeve içinde açıklayan teorik model sunulmuştur. Geçerlik ve Güvenirlik: Araştırmanın her aşamasında, nitel araştırmalar ve spor bilimleri alanında uzman iki öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada elde edilen metaforlar ve kategoriler, iki uzman ve araştırmacının değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Uzmanlar arasındaki görüş birliği ve ayrılığı, Miles ve Huberman'ın (2015) önerdiği $[Güvenirlik = \frac{Görüş\ Birliği}{(Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı)} \times 100]$ formülü ile hesaplanmıştır. Analiz sonucunda uzmanlar arasında %92,60 oranında bir güvenilirlik sağlanmıştır. Bu değer, nitel araştırmalar için yüksek düzeyde güvenilirlik sağlamaktadır (Saban, 2008). Geçerlik ve güvenilirliğin artırılması açısından kullanılan yöntemlerden olan uzman incelemesi, nitel çalışmalar konusunda uzman kişilerce çalışmanın incelenmesidir (Creswell, 2013).

Verileri Bilgisayar Ortamına Aktarma Aşaması: Katılımcıların ürettikleri metaforların kodlaması yapılmıştır. Örnek: 07S=> 07= Sporcu no, S=Sporcu

Araştırma süresince “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çerçevesinde hareket edilmiştir. Bu kapsamda Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Sağlık ve Spor Bilimleri Etik Kurulunun 31.01.2025 tarihli 01 sayılı oturumunda 01/12 sayılı kararı ve katılımcıların bilgilendirilmiş onamı alındıktan sonra toplanmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın belirli sınırlamaları bulunmaktadır. Öncelikle, araştırma yalnızca Erzincan'daki altyapı sporcuları üzerinde gerçekleştirilmiş olup, elde edilen bulguların genellenebilirliği bu bağlamda sınırlı olabilir. Ayrıca araştırma grubu voleybol, jimnastik ve basketbol branşlarıyla sınırlı olduğundan genellenebilirliği sınırlamaktadır.

BULGULAR

Tablo 2. Altyapı Sporcularının Antrenöre Yönelik Ürettikleri Metaforlar ve Oluşturulan Kategoriler

Kategori	Metafor Konusu	Frekans	Metafor Kaynağı
Destek ve Şefkat	Aile (2), baba (1), güzel (1), iyilik (5), kalp (1), melek (10), prenses (1), sevgi (1), çiçek (1), öğretmen (5)	28	“Antrenör Melek gibidir, çünkü bize iyi davranır (29S)” çok “Antrenör Öğretmen gibidir, çünkü bize yeni şeyler öğretir (52S)” “Antrenör Aile gibidir, çünkü bize destek olur (38S)”
Eğlence ve Pozitif Atmosfer	Top (1), arkadaş (3), eğlence (9), zevk (1)	14	“Antrenör Eğlence gibidir, çünkü güzel vakit geçiriyoruz (49S)” “Antrenör Arkadaş gibidir, çünkü çok samimidir (55S)”
Fiziksel Özellikler ve Güç	Yakışıklı (1), boğa (1), taş (1), zürafa (2), çita (2)	7	“Antrenör Zürafa gibidir, çünkü boyu çok uzun (39S)” “Antrenör Boğa gibidir, çünkü çok güçlüdür (30S)”
Liderlik ve Yönetim	Aslan (3), fatih terim (2), kral (2), müdür (1), mükemmellik (1), komutan (1)	10	“Antrenör Aslan gibidir, çünkü takımımızın lideri odur (18S)” “Antrenör Kral gibidir, çünkü bizi yönetir (29S)” “Antrenör Fatih Terim gibidir, çünkü disiplinli ve lider ruhudur (15S)”
Sportif Figür	Voleybol (1), hande baladın (1), jose morinho (1), sporcu (2), terbiyeci (1), Melissa Vargas (1), Zehra güneş (2), önemli biri (1)	10	“Antrenör Zehra Güneş gibidir, çünkü güzel voleybol oynar (12S)” “Antrenör Jose Morinho gibidir, çünkü bu spor branşını çok iyi bilir ve bize de öğretir (07S)”
Çalışkanlık ve Özveri	Ahlak (1), sabır (1), yorgun(3), çalışkan (4)	9	“Antrenör Çalışkan gibidir, çünkü çok çalışır (64S)” “Antrenör Yorgun gibidir, çünkü çok çalışır (67S)”

Tablo 2 incelendiğinde altyapı sporcularının antrenöre yönelik oluşturdukları metaforlar 6 kategoriden oluşturulmuştur. Bu metaforlardan tamamı olumlu metaforlardan oluştuğu saptanmıştır. Olumlu metafora sahip en yüksek frekanslı kategoriler Destek ve Şefkat (f=28), Eğlence ve Pozitif Atmosfer (f=14) şeklindedir. Katılımcıların antrenöre yönelik algılarıyla en sık yanıt verdiği kategori

“Destek ve Şefkat” kategorisidir. Bu kategori “melek, iyilik, öğretmen, aile, baba, güzel, kalp, prenses, sevgi, çiçek” metaforlarıyla tanımlanmıştır. Tabloda görüldüğü üzere, 29S kodlu katılımcı antrenörü meleklerle ilişkilendirmiş ve “Antrenör melek gibidir, çünkü bize çok iyi davranır” demiştir. En yüksek frekansa sahip diğer kategori ise “Eğlence ve Pozitif Atmosfer” kategorisidir. Bu kategori “Eğlence, arkadaş, top, zevk” metaforlarıyla tanımlanmıştır. Tabloda görüldüğü üzere, 49S Kodlu katılımcı antrenörü eğlence ile ilişkilendirmiş ve “Antrenör eğlence gibidir, çünkü güzel vakit geçiriyoruz” şeklinde görüş belirtmiştir. Diğer bir kategori ise “Liderlik ve Yönetim (f=10)” kategorisidir. Bu kategori “Aslan, kral, fatih terim, müdür, mükemmellik, komutan” metaforlarıyla tanımlanmıştır. Bu kategoride 18S kodlu katılımcı antrenör figürünü aslanla ilişkilendirmiş ve “Antrenör Aslan gibidir, çünkü takımımızın lideri o dur” demiştir. 15S kodlu bir katılımcı ise “Antrenör Fatih Terim gibidir, çünkü disiplinli ve lider ruhludur” demiştir. Bilindiği üzere Fatih Terim futbol branşında bir Türk antrenördür ve bu kültürde liderlik ruhuyla tanınır. Başka bir kategori ise “Sportif Figür (f=10)” kategorisidir. Bu kategori “Voleybol, Hande Baladın, Jose Morinho, sporcu, terbiyeci, Melissa Vargas, Zehra Güneş, önemli biri” metaforlarıyla tanımlanmıştır. Bu kategoride katılımcılar antrenörü direkt bir sporcu ya da antrenör figürü üzerinden tanımladığı görülmüştür. Örnek olarak 07S Kodlu katılımcı “Antrenör Jose Morinho gibidir, çünkü bu spor branşını çok iyi bilir ve bize de öğretir” demiştir. “Çalışkanlık ve Özveri (f=9)” kategorisinde ise ahlak, sabır, yorgun, çalışkan metaforlarıyla tanımlanmıştır. Bu kategoride 64S kodlu katılımcı “Antrenör Çalışkan gibidir, çünkü çok çalışır” 67S kodlu katılımcı ise “Antrenör Yorgun gibidir, çünkü çok çalışır” şeklinde görüş belirtmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Elde edilen bulgular sonucunda altyapı sporcularının antrenörlerine yönelik algılarının, özerklik, yeterlik ve ilişkisellik ihtiyaçlarını büyük ölçüde yansıttığı düşünülmektedir. Bu sonuçlar, ÖBT'nin spor eğitimi ve antrenörlük pratiklerine uygulanabilirliğini desteklemekte, antrenörlerin bu temel ihtiyaçları daha etkin bir şekilde karşılamaları için stratejiler geliştirilmesine yönelik öneriler sunmaktadır.

Destek ve Şefkat kategorisinde elde edilen metaforlar ÖBT'nin ilişkisellik boyutu kapsamında sporcuların antrenörleriyle güvenilir ve destekleyici ilişkiler geliştirmesinin önemini vurgular. Etkili bir antrenör, sporcuların karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarını güçlendirir, onlara empati ile yaklaşır ve zor zamanlarda rehberlik eder. Bu kategoride toplanan 28 metafor içinde en sık rastlananlar 'melek' (10 kez), 'öğretmen' (5 kez) ve 'iyilik' (5 kez) şeklinde belirlenmiştir. Bu metaforlar, ÖBT'nin ilişkisellik boyutu içerisinde değerlendirildiğinde sporcuların antrenörleriyle olan ilişkilerinde olumlu bir bağ kurulduğuna işaret ettiği düşünülmektedir. Bu bulgular, antrenörlerin sporcular üzerindeki olumlu etkilerinin, sporcuların genel refah ve başarıları üzerinde belirleyici bir rol oynayacağını söz konusu teoremin ilişkisellik boyutuna dayanarak destekleyeceği ön görülmektedir. Benzer olarak Akbay (2010) da sportif performansta önemli etken olduğu düşünülen antrenörle olan iletişim düzeyinin başarı motivasyonu alt boyutlarından güç gösterme ve başarıya yaklaşma güdülerine üzerine pozitif yönde olumlu etkilerinin olduğu tespit etmiştir.

Eğlence ve pozitif atmosfer kategorisinden elde edilen metaforlar, spor ortamında antrenör figürünün, sporcuların motivasyonu ve psikolojik refahı üzerindeki etkisini ortaya koyduğu düşünülmektedir. Çünkü spor ortamının neşeli ve pozitif olması, sporcuların motivasyonunu ve genel psikolojik sağlığını önemli ölçüde etkileyebilir. Antrenörlerin spor ortamını hem eğlenceli hem de destekleyici kılmaları, sporcuların kendilerini daha özgür hissetmelerini ve dolayısıyla daha yüksek bir motivasyon ve bağlılık geliştirmelerini sağlayabilir. Bu kategoride toplanan 14 metafor içerisinde en sık tekrar edilen metaforlar; ‘Eğlence’ (9 kez), ‘arkadaş’ (3 kez) şeklinde belirlenmiştir. Bu metaforlar, antrenörler tarafından oluşturulan öğrenme ortamlarının eğlenceli ve samimi yapısının, sporcuların motivasyonunu artırarak onların özerkliklerini desteklediğini düşündürmektedir. Eğlenceli ve

destekleyici öğrenme ortamları, sporcuların öz-motivasyonunu ve bağımsız olarak faaliyetlerde bulunma kapasitelerini güçlendirir (Hodge ve Lonsdale, 2011; Roberts ve Treasure, 2012). Böylece ÖBT'nin özerklik boyutunu destekleyen bir yapı oluşturur. Literatür incelendiğinde araştırmamıza paralel olarak Vallerand (2007) Keyif alınan aktivitelerin (eğlenceli ortamlar) içsel motivasyonu tetiklediğini ve sporcuların öz-düzenleme becerilerini geliştirdiğini ortaya koymuştur. Benzer olarak Mageau & Vallerand (2003) antrenörlerin sporculara özerklik desteği sağlaması, geri bildirim vermesi ve eğlenceli bir ortam yaratmasının performans ve motivasyon üzerindeki olumlu etkisini bize göstermektedir.

“Fiziksel Özellikler ve Güç” ile “Liderlik ve Yönetim” kategorisi bu bölümde birlikte değerlendirilecektir. Oluşturulan metaforlardan hareketle sporcuların genellikle antrenörlerini bir rol model olarak değerlendirdiğini, fiziksel ve mental güçlerinin bir simgesi olarak gördüğü öne sürülebilir. Bu kategorilerle ilişkilendirilen boyut ÖBT'nin yeterlik boyutudur. Etkili bir antrenör, stratejik liderlik sağlar, disiplini ve takım ruhunu yönetir ve her sporcunun gelişimine katkıda bulunacak özel stratejiler geliştirir. Bu kategorilerde toplanan 10 metafor içinden en sık tekrarlanan metaforlar; Aslan (3) ve Fatih Terim (2) şeklinde belirlenmiştir. Bandura (1994), bireylerin başarıya ulaşma kapasitelerine sahip olduklarına ve bu yeteneklerine inanmaları için ikna edilebileceklerini ileri sürer. Özellikle, olumlu geri bildirimlerin ve teşvik edici sözlerin hedeflere ulaşmada ne kadar etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sözlü olarak yapılan cesaretlendirmeler bireylerin kendilerinden şüphe etmelerini aşmalarına yardımcı olur ve onları görevlerine en iyi çabayı göstermeye teşvik eder (Karademir, 2019). Bu bağlamda, antrenörlerin sporcular üzerindeki etkisi özellikle önem kazanır; çünkü sporcular sık sık antrenörlerinin liderlik özelliklerinden etkilenirler ve bu da onların kendine güven duygularını ve öz-yeterlilik algılarını olumlu yönde etkiler. Bu kategoride sıklıkla rastlanan 'Aslan', 'Kral', ve benzeri metaforlar, antrenörlerin bu etkileyici lider yapısının sporcuların kendi yeteneklerine olan inançlarını nasıl şekillendirebileceğini düşündürmektedir. ÖBT'nin temel ihtiyaçlarından biri olan yeterliliğin, bireyin çevresel zorluklarla başa çıkma becerisine olan inancını ifade ettiğini vurgular (Ryan & Deci, 2017). Antrenörlerin sporculara sağladığı geri bildirim ve hedef odaklı rehberlik, bu ihtiyacı karşılamada kritik bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Nitekim Amorose ve Anderson-Butcher (2007) Antrenörlerin liderlik tarzının, sporcuların yeterlilik ihtiyacını karşıladığını ve öz-yeterlilik algılarını güçlendirdiğini belirtmişlerdir. Horn (2008) ise antrenörlerin rol model olarak benimsenmesinin, sporcuların "Ben de bu beceriyi öğrenebilirim" inancını tetiklediğini ve bu durumun ÖBT'nin yeterlilik boyutunu doğrudan beslediğini belirtmiştir.

“Sportif Figür” kategorisinde ise antrenörlerin örnek alınan sportif figürlere benzetildiği ve nihayetinde bu figürler aracılığıyla sporculara örnek bir birey olduğu anlaşılmaktadır. Bu kategori de ÖBT'nin yeterlik boyutunu güçlendirir. Benzer olarak Çalışkanlık ve Özveri kategorisinden elde edilen metaforlar bize işaret ediyor ki, antrenörlerin gösterdiği çalışkanlık ve özveri, sporcuların kendi hedeflerine ulaşma konusunda motivasyonunu artırabilir. Rieke, Hammermeister ve Chase (2010) araştırmalarında hizmetkar lider yöntemlerini kullanan antrenörlerin, spor için daha sağlıklı bir psikolojik profile sahip ve aynı zamanda iyi performans gösteren sporcular ürettiğini göstermektedir. Nitekim Hunter hizmetkâr liderliği, “ortak iyilik için, belirlenen hedeflere yönelik şevkli iş yapmada, insanları etkileme becerisi” olarak nitelendirmiştir (Cecil, 2004). Hizmetkâr liderlik, doğal olarak ortaya çıkan hizmet etme isteği ile başlar. Bilinçli bir tercihe yol açan bu his lideri yüksek öncelikli ihtiyaçlara hizmet etmeye yönelir. Kendini izleyenleri geliştirir, daha sağlıklı, daha bilge, daha özgür ve daha özerk hale getirir (Spears ve Lawrence, 2016). Bu özellikler, ÖBT'nin yeterlik ve özerklik kavramlarıyla bağlantılıdır, çünkü sporcular antrenörlerinin özverilerini gördükçe kendi içsel motivasyonlarını ve bağımsız çalışma arzularını güçlendirebilir. Bu kategoride toplanan 9 metafor içerisinde en sık tekrar edilen metaforlar; ‘çalışkan’ (4 kez) ve ‘yorgun’ (3 kez) şeklinde belirlenmiştir. Yorgun metaforu

olumsuz anlam taşısa da aslında çalışkanlığa vurgu yapmak için antrenörün çok çalıştığını ve yorulduğunu anlatmak için kullanılmıştır.

Bu çalışma hem teorik hem de pratik açıdan önemli katkılar sunmaktadır. Teorik açıdan, ÖBT'nin altyapı sporcuları bağlamında nasıl şekillendiğini inceleyerek, antrenörlerin sporcular üzerindeki motivasyonel etkilerini çok boyutlu bir şekilde ele alan yeni bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bu çalışma, ÖBT'nin temel bileşenleri olan özerklik, yeterlilik ve ilişkisellik, antrenör algıları bağlamında değerlendirilmiş ve antrenörlerin rol model olma, eğlenceli ortam yaratma ve liderlik sergileme, sporcularına destek olma gibi faktörlerle bu bileşenleri nasıl destekleyebileceği ortaya koyarak literatüre değerli bir katkı sağlamaktadır.

Pratik uygulamalar açısından, bu çalışma antrenör yetiştiren kurumlar, antrenörler, antrenör adayları hatta sporcu ebeveynleri için önemli bir yol gösterici niteliktedir.

Gelecekteki araştırmalar, önerilen müdahale programlarının uzun vadeli etkilerini değerlendirmek amacıyla yapısal müdahaleler ve deneysel tasarımlar gibi daha gelişmiş metodolojik yaklaşımlar kullanılarak genişletilebilir.

Gelecek araştırmalarda, farklı spor branşlarında ve yaş gruplarında antrenör-sporcu ilişkilerinin farklı türde nitel araştırmalar ile derinlemesine incelenmesi, bu modelin daha geniş bir bağlamda test edilmesini ve geçerliliğinin artırılmasını sağlayabilir. Ayrıca, antrenör eğitim programlarında psikolojik destekleyici unsurların daha fazla yer alması, sporcuların motivasyonel süreçlerini güçlendirecek önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKLAR

- Amorose, A. J., & Anderson-Butcher, D. (2007). Autonomy-supportive coaching and self-determined motivation in high school and college athletes: A test of self-determination theory. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(5), 654-670. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.11.003>
- Arı, F. A. (2021). Bilişsel şemalar ve bağlanma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1823-1834. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.987946>
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (pp. 71-81). Academic Press.
- Cebeci, O. (2013). *Metafor ve şiir dilinin yapısal özellikleri*. İstanbul: İthaki Yayınları, 1.
- Cecil, J. H. (2004). Principles of Servant Leadership can Address Today's Workplace Challenges. *Night Ridder Tribune News Service, Washington, Jul, 22*.
- Charmaz, K. (2015). Grounded theory. *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*, 3, 53-84.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research, techniques and procedures for developing grounded theory* (4th Ed.). Sage Publications, Inc.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Deci, E. L., Eghrari, H., Patrick, B. C., & Leone, D. R. (1994). Facilitating internalization: The self-determination theory perspective. *Journal of Personality*, 62(1), 119-142. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1994.tb00797.x>
- Deci, E. L., Ryan, R. M., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Conceptualizations of intrinsic motivation and self-determination. *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*, 11-40.
- Ekinci, H. B., Malı, A. Y., Şam, C. T., & Demirel, N. (2022). Sporla ilgili metaforik algıların kuşaklara göre incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(Özel Sayı 1), 614-621. <https://doi.org/10.38021/asbid.1199419>
- Eriçok, B., Karataş, F., & Yüce, E. (2024). Öğretmen adaylarının yapay zekaya (YZ) ilişkin metafor algıları. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 7(2), 607-630. <https://doi.org/10.33400/kuje.1511500>

- Erul, B., & Gunay, M. (2020). The metaphoric perceptions of 9-12 years old gymnastics athletes towards the concept 'coach'. *The Journal of Eurasia Sport Sciences and Medicine*, 2(3), 65-74.
- Fidan, N. K., & Yaşar, M. (2024). İlkokul öğrencilerinin depreme yönelik metaforik algıları. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 41-56. <https://doi.org/10.47770/ukmead.1424690>
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1967) *The discovery of grounded theory*, New York, Aldine
- Hodge, K., & Lonsdale, C. (2011). Prosocial and antisocial behavior in sport: The role of coaching style, autonomous vs. controlled motivation, and moral disengagement. *Journal of sport and exercise psychology*, 33(4), 527-547. <https://doi.org/10.1123/jsep.33.4.527>
- Horn, T. S. (2008). Coaching effectiveness in the sport domain. In T. S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology* (3rd ed., pp. Human Kinetics.
- Karademir, Ç. A., & Yalçın, B. (2024). Ortaokul öğrencilerinin matematik öz yeterlik kaynaklarının incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (76), 383-396. <https://doi.org/10.29228/JASSS.29068>
- Kartal, M. N., & Kartal, F. (2024). İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin çevre eğitimine ilişkin algılarının metafor yoluyla araştırılması. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 112-122. <https://doi.org/10.20493/birtop.1490246>
- Koç, Y., & Ekinci, H. B. (2023). Profesyonel futbol takım taraftarlarının fair playe yönelik algılarının metaforik analizi. *Research in Sport Education and Sciences*, 25(4), 82-88. <https://doi.org/10.5152/JPESS.2023.23097>
- La Guardia, J. G., & Patrick, H. (2008). Self-determination theory as a fundamental theory of close relationships. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 201. <https://doi.org/10.1037/a0012760>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). The metaphorical structure of the human conceptual system. *Cognitive science*, 4(2), 195-208.
- Mageau, G. A., & Vallerand, R. J. (2003). The coach–athlete relationship: A motivational model. *Journal of sports science*, 21(11), 883-904. <https://doi.org/10.1080/0264041031000140374>
- Makaracı, M., Acar, G. C., & Bayrakdar, A. (2024). Olympism through the Eyes of Coaches: Metaphorical Texture and Colors of Sport. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 389-402. <https://doi.org/10.25307/jssr.1543444>
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage publications.
- Özet, B., Aybaş, G., & Duran, N. (2024). Lise Öğrencilerinin Sosyal Medyaya İlişkin Algıları: Metafor Analizi Örneği. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 370-389.
- Rieke, M., Hammermeister, J., & Chase, M. (2008). Servant leadership in sport: a new paradigm for effective coach behavior. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 3(2), 227-239. <https://doi.org/10.1260/174795408785100635>
- Roberts, G. C., & Treasure, D. (2012). *Advances in motivation in sport and exercise*. Human Kinetics.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford publications.
- Spears, L. C., & Lawrence, M. (Eds.). (2016). *Practicing servant-leadership: Succeeding through trust, bravery, and forgiveness*. John Wiley & Sons.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). B.G. Tabachnick, L.S. Fidell using multivariate statistics. Boston: Pearson.
- Tel, M., & Kanatlı, R. (2018). Üniversite öğrencilerinin “boş zaman” kavramına ilişkin metafor algılarının incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 86(86), 121-132. <https://doi.org/10.16992/ASOS.14599>
- Telli, S. G., & Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34. <https://doi.org/10.32329/uad.711110>
- Turgeon, S., Martin, L., Rathwell, S., & Camiré, M. (2024). The influence of gender on the relationship between the basic psychological needs and mental health in high school student-athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 22(3), 721-738. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2022.2161103>
- Vallerand, R. J. (2007). Intrinsic and extrinsic motivation in sport and physical activity: A review and a look at the future. *Handbook of sport psychology*, 59-83. <https://doi.org/10.1002/9781118270011>

- Vansteenkiste, M., Niemiec, C. P., & Soenens, B. (2010). The development of the five mini-theories of self-determination theory: An historical overview, emerging trends, and future directions. *The decade ahead: Theoretical perspectives on motivation and achievement*, 16, 105-165. [https://doi.org/10.1108/0749-7423\(2010\)000016A007](https://doi.org/10.1108/0749-7423(2010)000016A007)
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2014). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Detay Yayıncılık.